

Sygn. akt I C 340//21

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa, dnia 27 marca 2024 roku

Sąd Okręgowy w Warszawie I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący sędzia Marcin Polit

Protokolant Matylda Borys

po rozpoznaniu w dniu 13 marca 2024 roku w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa K. O.

przeciwko Skarbowi Państwa – Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi

o zapłatę

I. zasądza od pozwanego Skarbu Państwa – Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi na rzecz powoda K. O. kwotę 195 082,50 zł (sto dziewięćdziesiąt pięć tysięcy osiemdziesiąt dwa złote i pięćdziesiąt groszy) wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie:

1. od kwoty 162 942,50 zł (sto sześćdziesiąt dwa tysiące dziewięćset czterdzieści dwa złote i pięćdziesiąt groszy) od dnia 3 września 2016 roku do dnia zapłaty,
2. od kwoty 32 140 (trzydzieści dwa tysiące sto czterdzieści) złotych od dnia 21 grudnia 2023 roku do dnia zapłaty;

II. oddała powództwo w części obejmującej żądanie odsetek przekraczających zasądzone w punkcie I sentencji wyroku;

III. w pozostałej części umarza postępowanie w sprawie;

IV. znosi wzajemnie między stronami koszty procesu.

Sygn. akt I C 340/21

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 31 sierpnia 2015 roku (data stempla pocztowego – k. 11) K. O. wniósł o zasądzenie od Skarbu Państwa reprezentowanego przez Wojewodę (...) i Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi solidarnie kwoty 325 885 zł oraz o zasądzenie kosztów procesu. Powód domagał się również rozpoznania sprawy pod jego nieobecność. W uzasadnieniu pozwu wskazał, że domaga się odszkodowania w związku z decyzją Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 30 sierpnia 2012 roku, którą stwierdzono nieważności decyzji Naczelnika Gminy w C. z dnia 12 września 1980 roku. Powód podnosił, że nieważną decyzją przejęto od H. O. na rzecz Skarbu Państwa gospodarstwo rolne, co wyrządziło szkodę w majątku powoda w postaci pozbawienia prawa własności gospodarstwa rolnego. Powód przedstawił wyliczenie wysokości odszkodowania, które stanowiła wartość utraconego gruntu (pozew – kk. 2-5).

Postanowieniem z dnia 14 marca 2016 roku Sąd Okręgowy w Warszawie odrzucił pozew (postanowienie – k. 51). Na skutek zażalenia powoda (kk. 55-58) postanowienie to zostało uchylone orzeczeniem Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 13 lipca 2016 roku (postanowienie – kk. 85-89).

Skarb Państwa w odpowiedzi na pozew datowanej na dzień 2 września 2016 roku, a wniesionej w dniu 3 września 2016 roku (data stempla pocztowego – k. 172) wniósł o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie od powoda kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego. Pozwany wskazywał na przedwczesność powództwa, gdyż na skutek stwierdzenia nieważności decyzji z dnia 12 września 1980 roku prawo własności przedmiotowej nieruchomości pozostaje w rękach następców prawnych H. O.. W odpowiedzi na pozew podniesiono również, że nie została wykazana wysokość szkody, a poprzedniczka prawna powoda uzyskała korzyść majątkową w związku z wydaniem nieważnej decyzji tj. prawo do świadczeń z systemu ubezpieczeń społecznych. Strona pozwana podniosła również zarzut przedawnienia roszczenia (odpowiedź na pozew – kk. 96-103).

Wyrokiem z dnia 3 lutego 2017 roku w sprawie II C 559/16 Sąd oddalił powództwo oraz zasądził od powoda na rzecz Skarbu Państwa – Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej koszty zastępstwa procesowego (wyrok – k. 230).

Na skutek apelacji złożonej przez powoda (kk. 242-248) wyrokiem z dnia 21 grudnia 2018 roku wydanym w sprawie V ACa 1516/17 Sąd Apelacyjny w Warszawie V Wydział Cywilny uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu w Warszawie do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej (wyrok – k. 316).

W piśmie procesowym wniesionym w dniu 30 kwietnia 2019 roku (data stempla pocztowego – kk. 360) powód K. O. wniósł o zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa – solidarnie od Wojewody (...) i Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi kwoty w wysokości 162 942,50 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty oraz o zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów procesu. W uzasadnieniu pozwu powód wskazał m.in., że zmodyfikował swoje powództwo po powzięciu wiedzy o możliwości dochodzenia jedynie połowy wartości utraconej nieruchomości, tytułem przysługującego następcom prawnym po H. O. odszkodowania (pismo – kk. 354-356v.).

Pozwany w piśmie wniesionym w dniu 7 maja 2019 roku (data stempla pocztowego – kk. 365) podtrzymał swoje dotychczasowe stanowisko o oddalenie powództwa w całości, podnosząc m.in. brak legitymacji procesowej biernej (pismo – kk. 361-362).

Strona powodowa na rozprawie w dniu 13 listopada 2019 roku została zobowiązana do złożenia pisma procesowego, w którym poda, czy w związku z ograniczeniem powództwa do kwoty 162 942,50 zł cofa powództwo w pozostałym zakresie, a jeżeli tak, to czy wraz ze zrzeczeniem się roszczenia czy bez takiego zrzeczenia (protokół – k. 380).

W piśmie z dnia 28 listopada 2019 roku, wniesionym w dniu 2 grudnia 2019 roku (data stempla pocztowego – k. 384) powód wskazał, że w pozostałym zakresie (tj. co do 1/2 części odszkodowania żadanego pierwotnie w wysokości odpowiadającej całej wartości utraconej nieruchomości rolnej) powód zrzeka się roszczenia (pismo – k. 382).

Postanowieniem z dnia 26 lutego 2020 roku Sąd ustalił, że jednostką organizacyjną uprawnioną do reprezentowania pozwanego Skarbu Państwa w niniejszej sprawie jest Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, a tym samym zwolnił drugą jednostkę, tj. Wojewodę (...) od udziału w sprawie (postanowienie – kk. 400-400v.).

Pismem z dnia 14 października 2021 roku (data stempla pocztowego – kk. 494) powód wniósł o zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa – Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi kwoty 168 657 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty oraz o zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów procesu. Żądana kwota stanowi 1/2 wartości nieruchomości ustalonej przez biegłego w ramach wydanej w toku postępowania opinii (pismo – k. 493-493v.).

Pismem z dnia 9 października 2023 roku (data stempla pocztowego – k. 584) stanowiącym kolejną modyfikację powództwa, powód K. O. wniósł o zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa – Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi kwoty 195 082,50 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty oraz o zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów procesu (pismo – k. 583).

Pismem z dnia 20 grudnia 2023 roku pozwany Skarb Państwa reprezentowany przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi wniósł o oddalenie powództwa w całości, w tym także w zakresie wynikającym z modyfikacji powództwa zawartej w piśmie z dnia 9 października 2023 roku. Podniósł m.in. zarzut przedawnienia w zakresie, w jakim dochodzi zapłaty w kwocie przekraczającej 162 942,50 zł (pismo – k. 604).

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

H. O. na mocy umowy sprzedaży zawartej w formie aktu notarialnego Rep (...)z dnia 20 lutego 1974 r. przed notariuszem W. F. w Państwowym Biurze Notarialnym w C., nabyła na własność części nieruchomości położonej we wsi U., gmina (...), powiat (...), o pow. 54 ha 53 a, dla której była urządzona księga wieczysta nr (...), a która to część stanowiła działki oznaczone nr (...) o łącznej powierzchni 7,79 ha (umowa sprzedaży – kk. 432-433v.).

Naczelnik Gminy w C. decyzją nr (...) z dnia 12 września 1980 roku działając na wniosek H. O. o przejęcie posiadanych nieruchomości przez Państwo w zamian za rentę, przejął na rzecz państwa nieodpłatnie gospodarstwo rolne położone we wsi U., o powierzchni 7,79 ha, stanowiące własność H. O. za wyjątkiem inwentarza żywego i martwego. Z przekazanego gospodarstwa wyłączone zostały budynki oraz przydzielono H. O. do bezpłatnego użytkowania działkę o numerze (...) (decyzja – k. 106).

Pismem datowanym na dzień 10 września 1980 roku skierowanym do Urzędu Gminy w C., Dyrektor Banku (...) w C. poinformował, że H. O. nie posiada w ww. Banku zadłużeń kredytowych (pismo – k. 359).

Postanowieniem z dnia 12 września 1980 roku Naczelnik Gminy w C. sprostował z urzędu w osnowie decyzji oczywiste omyłki w decyzji nr (...) z dnia 12 września 1980 roku, w ten sposób, że, jak wskazano, w wierszu na stronie 1 prostowanej decyzji, „przejęte gospodarstwo rolne nie jest obciążone zadłużeniami”, zaś winno być: „przejęte gospodarstwo rolne jest obciążone zadłużeniami wobec jednostek gospodarki uspołecznionej: a/ wobec Banku (...)w C. 44.546 zł.” (postanowienie – k. 105).

Decyzją z dnia 18 października 1980 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych przyznał H. O. emeryturę z tytułu przekazania gospodarstwa rolnego Państwu (decyzja – k. 104). H. O. pobierała emeryturę rolniczą od dnia 13 września 1980 roku do dnia 2 lipca 2002 roku (pismo z KRUS – kk. 218-219).

Na skutek decyzji z dnia 12 września 1980 roku nastąpiło przekazanie gospodarstwa rolnego na rzecz Skarbu Państwa. K. O. od najmłodszych lat pomagał przy pracy na gospodarstwie. M. P. również pomagała wraz z bratem K. O. swojej matce H. O. przy prowadzeniu gospodarstwa na przedmiotowej nieruchomości. M. P. ze względów życiowych nie miała możliwości przejęcia gospodarstwa (zeznania powoda K. O. – kk. 414-417; zeznania świadek M. P. – k. 399v.).

K. O. był w latach 1975-1978 uczniem zespołu przysposobienia rolniczego w U. i po ukończeniu nauki przewidzianej dla trzech stopni przysposobienia rolniczego zdał egzamin końcowy przed Państwową Komisją Egzaminacyjną powołaną przez Dyrektora Wydziału (...) Urzędu Wojewódzkiego w C., z wynikiem (...) (świadcstwo – k. 383).

Zgodnie ze świadectwem z dnia 17 grudnia 1976 roku M. P. – siostra K. O., posiadała tytuł wykwalifikowanego rolnika upraw polowych (świadcstwo – k. 392).

Postanowieniem z dnia 6 lutego 2008 roku Sąd Rejonowy w Ciechanowie stwierdził nabycie spadku H. O. zmarłej w dniu(...)roku na rzecz K. O. i M. P. po 1/2 części spadku na rzecz każdego z nich (postanowienie wydane w sprawie I Ns 511/07 – k. 117).

Grunty, których dotyczyła decyzja z dnia 12 września 1980 roku zostały zbyte na rzecz osób trzecich (wypisy z rejestru gruntów – k. 131-133).

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi decyzją z dnia 30 sierpnia 2012 roku, po rozpatrzeniu wniosków M. P. i K. O. stwierdził nieważność decyzji Naczelnika Gminy w C. z dnia 12 września 1980 roku. W uzasadnieniu decyzji wskazano, że K. O., jako zstępny byłej właścicielki gospodarstwa rolnego, spełniał wszystkie warunki ustawowe, by jako następca przejąć gospodarstwo rolne po H. O. – na dzień wydania zaskarżonej decyzji nie przekroczył (...) roku życia, nie był inwalidą I lub II grupy, posiadał kwalifikacje do prowadzenia gospodarstwa rolnego (w świetle art. 75 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 27 października 1977 r.), nie odmówił przejęcia gospodarstwa. Wskazano, że Naczelnik Gminy w C. wadliwie przeprowadził postępowanie wyjaśniające, pomijając fakt istnienia następcy, który był uprawniony do przejęcia gospodarstwa rolnego (decyzja – k. 6-9; wniosek – k. 146, k. 159).

Zgodnie z opinią biegłego D. K. z dnia 3 września 2021 roku wartość rynkowa nieruchomości położonej we wsi U., gmina (...), obejmująca działki ewidencyjne nr (...) o łącznej powierzchni 7,79 ha, wg stanu na dzień 12 września 1980 roku, a cen aktualnych, przy uwzględnieniu użytkowania przez H. O. gruntów o pow. 30 arów działki (...) szacowana jest na kwotę 337 314 zł (opinia biegłego – k. 473).

Opinia biegłego D. K. z dnia 3 września 2021 roku z uwagi na upływ czasu utraciła aktualność (ustna opinia uzupełniająca – kk. 526-526v.), w związku z czym Sąd dopuścił dowód z uzupełniającej opinii biegłego. Zgodnie z opinią biegłego D. K. z dnia 23 sierpnia 2023 roku wartość rynkowa nieruchomości położonej we wsi U., gmina (...), obejmująca działki ewidencyjne nr (...) o łącznej powierzchni 7,79 ha, wg stanu na dzień 12 września 1980 roku, a cen aktualnych, wynosi 393 940 zł, zaś z uwzględnieniem prawa użytkowania – 390 165 zł (opinia biegłego – kk. 537-538).

Powyższy stan faktyczny miał pomiędzy stronami charakter bezsporny, a nadto znalazł potwierdzenie w kopiach dokumentów załączonych do pozwu, odpowiedzi na pozew i składanych dalszych pism procesowych. Nadto Sąd oparł się na opisanej opinii biegłego z zakresu wyceny nieruchomości D. K..

W przedmiocie ustalonego stanu faktycznego należy nadmienić, że zgodnie z pismem Starostwa Powiatowego w C. z dnia 14 stycznia 2021 roku, Starosta (...) uważa, że zadłużenie, o którym mowa w postanowieniu Naczelnika Gminy w C. z dnia 12 września 1980 roku, nr (...), dotyczy niespłaconej należności wobec Banku (...) w C. z tytułu nabycia od Skarbu Państwa przedmiotowej nieruchomości (pismo – k. 431). Sąd uznał jednak za nieudowodnioną okoliczność dotyczącą tego, czy i w jakiej wysokości istnieje aktualne i wymagalne zadłużenie wobec H. O. (i jej następców prawnych) z tytułu omawianej nieruchomości, z uwagi na brak jakichkolwiek miarodajnych dowodów na tę okoliczność.

Sąd uchylił postanowienie o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego z zakresu rachunkowości i pominął wniosek o dopuszczenie tego dowodu (postanowienie z 24.02.2021 – k. 438v.; postanowienie z 13.03.2024 – k. 618), z uwagi na uznanie, że byłby to dowód nieprzydatny, niepotrzebny w świetle końcowego rozstrzygnięcia i zmierzałby jedynie do przedłużenia postępowania – z uwagi na to, że zarówno fakt istnienia zadłużenia na przedmiotowej nieruchomości, jak również fakt wydania decyzji w przedmiocie zwrotu przyznanego H. O. świadczenia emerytalnego (który mógłby stanowić podstawę do stwierdzenia istnienia roszczenia o zwrot świadczenia nienależnego), Sąd uznał za nieudowodnione. Na marginesie jedynie należy wspomnieć, że nawet gdyby Sąd uznał za udowodnione ww. okoliczności, to celem dokonania waloryzacji zadłużeń związanych z przyjętym gospodarstwem rolnym, nie byłoby koniecznym dopuszczenie dowodu z opinii biegłego, gdyż wymagałoby to jedynie dokonania obliczenia matematycznego, z uwzględnieniem kwoty zadłużenia oraz wartości gospodarstwa rolnego określonej decyzją z dnia z dnia 12 września 1980 roku.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Powództwo podlega uwzględnieniu w przeważającej części.

Powód domagał się zasądzenia odszkodowania w związku ze stwierdzeniem nieważności decyzji z dnia 12 września 1980 roku, na podstawie której Skarb Państwa przejął nieodpłatnie od H. O. gospodarstwo rolne.

Na wstępie rozważań prawnych wskazać należy, iż kwestii sporu nie stanowiła co do zasady kwestia legitymacji czynnej i biernej stron. Powód jest bowiem spadkobiercą właścicielki przejętego gospodarstwa – H. O.. Słusznie jednakże podnosiła strona pozwana, iż powód jest legitymowany do dochodzenia jedynie połowy należnego odszkodowania, a to z uwagi na wielkość jego udziału w masie spadkowej po H. O.. Mając na uwadze, że przedmiotem żądania w niniejszej sprawie było świadczenie pieniężne - a więc mające charakter podzielny - przyjąć należało, że należne od pozwanego świadczenie dzieli się, stosownie do art. 379§1 k.c., na tyle części, ilu jest, będących wierzycielami, spadkobierców a tym samym każdy z nich może samodzielnie dochodzić zaspokojenia w części odpowiadającej jego udziałowi spadkowemu (tak trafnie M. Pazdan, K. Pietrzykowski, Komentarz, t. II, s. 1085; J. Kremis (w:) E. Gniewek, Komentarz, s. 1561).

Legitymacja bierna Skarbu Państwa wynika zaś z art. 36 ust. 3 pkt 3 ustawy z dnia 10 maja 1990 r. Przepisy wprowadzające ustawę o samorządzie terytorialnym i ustawę o pracownikach samorządowych (Dz. U. Nr 32, poz. 191 z późn. zm.), zgodnie z którym Skarb Państwa przejmuje zobowiązania i wierzytelności rad narodowych i terenowych organów administracji państwowej stopnia podstawowego i stopnia wojewódzkiego wynikające z prawomocnych orzeczeń sądowych i decyzji administracyjnych wydanych przed dniem 27 maja 1990 r. oraz zobowiązania i wierzytelności powstałe w związku z wykonaniem tych orzeczeń sądowych i decyzji administracyjnych. Okoliczność, że to Skarb Państwa jest biernie legitymowany w sprawie o naprawienie szkody wynikłej z ostatecznej decyzji administracyjnej, o której mowa w art. 36 ust. 3 pkt 3, potwierdził wielokrotnie Sąd Najwyższy: w uchwale (w składzie siedmiu sędziów) z 7 grudnia 2006 r. (III CZP 99/06, OSNC 2007, nr 6, poz. 79, w wyroku z 25 stycznia 2007 r. (V CSK 425/06, LEX nr 277245), wyroku z 3 października 2007 r. (IV CSK 153/07, LEX nr 485874) czy w postanowieniu z 24 października 2019 r. (V CSK 220/19, LEX nr 2744163).

Postanowieniem z dnia 26 lutego 2020 roku Sąd ustalił, że jednostką organizacyjną uprawnioną do reprezentowania pozwanego Skarbu Państwa w niniejszej sprawie jest Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, a tym samym zwolnił drugą jednostkę, tj. Wojewodę (...) od udziału w sprawie (postanowienie – kk. 400-400v.). Z art. 5 pkt 18 i art. 23 ust. 1 pkt 1 i 9 ustawy z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2512 z późn. zm.) wynika, że dział „rozwój wsi” obejmuje m.in. kształtowanie ustroju rolnego państwa i ubezpieczenie społeczne rolników. Z kolei §1 ust. 2 pkt 2 Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2017 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi (Dz. U. poz. 2325) stanowi, że działem „rozwój wsi” kieruje właśnie ten Minister. Z uwagi na powyższe nie ulega wątpliwości, że to takie statio fisci Skarbu Państwa jest wyłącznie właściwe w niniejszej sprawie.

Niewątpliwie powodowi przysługuje roszczenie odszkodowawcze w oparciu o przepis art. 160§1 i 2 k.p.a. Zgodnie z treścią art. 160§1 k.p.a. - w brzmieniu przed jego uchyleniem - stronie, która poniosła szkodę na skutek wydania decyzji z naruszeniem przepisu art. 156§1 albo stwierdzenia nieważności takiej decyzji, służy roszczenie o odszkodowanie za poniesioną rzeczywistą szkodę, chyba że ponosi ona winę za powstanie okoliczności wymienionych w tym przepisie. W myśl §2 cytowanego przepisu do odszkodowania stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego, z wyłączeniem art. 418 tego kodeksu. Stosownie do jego § 3 odszkodowanie przysługuje od organu, który wydał decyzję z naruszeniem przepisu art. 156 § 1, chyba że winę za powstanie okoliczności wymienionych w tym przepisie ponosi inna strona postępowania dotyczącego tej decyzji; w tym ostatnim przypadku roszczenie o odszkodowanie służy w stosunku do strony winnej powstania tych okoliczności. § 6 tego przepisu stanowił, że roszczenie o odszkodowanie przedawnia się z upływem trzech lat od dnia, w którym stała się ostateczna decyzja stwierdzająca nieważność decyzji wydanej z naruszeniem przepisu art. 156 § 1 albo decyzja, w której organ stwierdził, w myśl art. 158 § 2, że zaskarżona decyzja została wydana z naruszeniem przepisu art. 156 § 1.

Przechodząc do analizy prawnej przedmiotowej sprawy, w tym zarzutów strony pozwanej, w pierwszej kolejności należy podkreślić, że nie mógł podlegać uwzględnieniu zarzut przedawnienia roszczenia, gdyż w dużej mierze kwestię tę rozstrzygnął już Sąd Apelacyjny w ramach uzasadnienia wyroku z dnia 21 grudnia 2018 roku wydanego w sprawie V ACa 1516/17. Sąd Okręgowy w myśl art. 386§6 k.p.c. jest zaś związany oceną prawną wyrażoną w uzasadnieniu wyroku

sądu drugiej instancji w zakresie w jakim uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania. Jak zauważył SA, ostateczność decyzji nadzorczej wydanej przez ministra lub samorządowe kolegium została uzależniona od tego, czy strona w określonym terminie wystąpiła do organu z wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy (w myśl art. 16§1 k.p.a.). Dla tego terminu - na podstawie odesłania zawartego w art. 127§3 in fine k.p.a. - ma znaczenie art. 129§2 k.p.a., zgodnie z którym odwołanie wnosi się w terminie 14 dni od dnia doręczenia decyzji stronie, a gdy decyzja została ogłoszona ustnie - od dnia jej ogłoszenia stronie. Oznacza to, że jeżeli strona w terminie czternastu dni od doręczenia jej decyzji nadzorczej ministra albo samorządowego kolegium odwoławczego - ewentualnie od dnia ogłoszenia tej decyzji - zwróciła się do tego organu z wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy, to skutek w postaci ostateczności decyzji nadzorczej następuje dopiero z dniem wydania decyzji w wyniku ponownego rozpatrzenia sprawy i od tego dnia powinien być liczony trzyletni termin przedawnienia, o którym mowa w art. 160§6 k.p.a. W razie niezłożenia przez stronę wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy w ustawowym terminie, decyzja staje się ostateczna z upływem czternastu dni od doręczenia (ogłoszenia) jej decyzji nadzorczej. Ta chwila określa wówczas początek biegu terminu przedawnienia roszczenia.

Decyzja nadzorcza wydana została 30 sierpnia 2012 r., a więc najwcześniej mogła zostać doręczona tego samego dnia, a ponieważ dnia doręczenia nie uwzględnia się przy obliczaniu czternastodniowego terminu do złożenia wniosku o ponowne rozpoznanie sprawy, zatem najwcześniej dopiero od dnia 1 września 2012 r. mógł zacząć biec termin do złożenia takiego wniosku. Decyzja nadzorcza z dnia 30 sierpnia 2012 r. nie stała się zatem ostateczna z dniem wydania, a najwcześniej (z uwagi na brak konkretnych danych dotyczących jej doręczenia i wobec nieskorzystania z tzw. prawa remonstracji) mogła stać się ostateczna dopiero w dniu 14 września 2012 r. i dopiero od dnia następnego mógł najwcześniej zacząć biec trzyletni termin przedawnienia z art. 160§6 k.p.a., co z kolei oznacza, iż w dniu 31 sierpnia 2015 r. termin ten na pewno jeszcze nie upłynął.

Strona pozwana podniosła jednak zarzut przedawnienia również w zakresie, w jakim powód dochodził zapłaty w kwocie przekraczającej 162 942,50 zł, a zatem w zakresie rozszerzenia powództwa, które nie podlegało badaniu przez Sąd Apelacyjny. Nie jest to w żadnym wypadku zarzut właściwy. Sąd Najwyższy w licznych orzeczeniach przez lata prezentował stanowisko, zgodnie z którym wniesienie pozwu z żądaniem zapłaty przerywa bieg przedawnienia roszczenia, nawet jeżeli ostatecznie żądana kwota z tytułu dochodzonego roszczenia okaże się wyższa od sformułowanej w pozwie – bieg przedawnienia przerywa się zatem w stosunku do całego roszczenia, nawet w przypadku rozszerzenia powództwa w toku procesu (zob. wyrok SN z 13.12.2012 r., wyrok IV CSK 142/12, LEX nr 1341697; wyrok SN z 6.04.2011 r., I CSK 684/09, LEX nr 951732; choć odmiennie: wyrok SN z 17.09.2021 r., I CSKP 258/21, OSNC 2022, nr 5, poz. 52). Sąd zgadza się w każdym razie ze stanowiskiem wyrażonym w doktrynie, że jeżeli z treści pozwu wynika wyraźnie, że zamiarem wnoszącego go jest uzyskanie pełnej kompensaty, to należy uznawać, że zainicjowanie procesu przerwało bieg przedawnienia co do całego uszczerbku, w granicach faktycznych zakreślonych przez powoda (zob. E. Stawicka, Czy wytoczenie powództwa o odszkodowanie przerywa bieg przedawnienia co do całości roszczenia, choćby jego wysokość wskazana w pozwie była niższa?, *Palestra* 2022, nr 7-8, s. 207-211). Tak też było w tym przypadku, gdyż powód w treści pism procesowych modyfikujących powództwo jednoznacznie wskazywał, że jego wolą jest dochodzenie pełnej kompensaty za szkodę, którą poniósł w wyniku wydania decyzji Naczelnika Gminy w C. z dnia 12 września 1980 roku. Fakt modyfikacji (rozszerzenia) powództwa jedynie w wyniku określenia dokładnej wartości nieruchomości na skutek wydania opinii biegłego w ramach prowadzonego postępowania tego nie może zmieniać i trudno uznać stanowisko przeciwne za słuszne.

W świetle powyższego, należało zbadać, czy zostały spełnione przesłanki odpowiedzialności cywilnej organu administracji publicznej wystąpić muszą kumulatywnie z art. 160 k.p.a. w zw. z art. 361 k.c., tj: wystąpienie szkody, zdarzenie powodujące szkodę, tj. wydanie ostatecznej decyzji, której niezgodność z prawem została stwierdzona we właściwym postępowaniu, a także adekwatny związek przyczynowy między zdarzeniem powodującym szkodę, a zaistniałą szkodą. Niewątpliwie spełniona została przesłanka wydania nieważnej decyzji wywołującej szkodę, tj. decyzji z 12 września 1980 roku, a tym samym strona powodowa wykazała zdarzenie skutkujące powstaniem szkody. Jako szkodę powód wskazywał na utratę prawa własności nieruchomości przejętych przez Skarb Państwa, a składających się na przedmiotowe gospodarstwo rolne. Po wydaniu decyzji grunty te zostały bowiem sprzedane osobom trzecim w

okresie pomiędzy wydaniem kwestionowanej, ostatecznej decyzji, a wydaniem decyzji nadzorczej. Z przedstawionych przez pozwanego wypisów z rejestru gruntów wynika, że przedmiotowe grunty mają urządzone księgi wieczyste. Ponieważ po wydaniu decyzji z dnia 12 września 1980 roku Skarb Państwa zbył przedmiotowe nieruchomości na rzecz osób trzecich, to powstały stan prawny na skutek działania rękojmi wiary publicznej ksiąg wieczystych (bo działanie tej instytucji bez wątplenia w niniejszej sprawie zachodzi i chroni prawo ujawnionych w księgach wieczystych właścicieli), ma charakter definitywny, a zatem brak jest prawnej możliwości powrotu prawa własności do pierwotnych właścicieli. Tym samym zarówno szkoda, jak i związek przyczynowy między nią a wydaniem decyzji, jest dla Sądu oczywisty. Powód może dochodzić zatem odszkodowania wyrażającego się w aktualnej wartości tychże gruntów według ich stanu na dzień 12 września 1980 roku.

Pozwany w ramach swojej kontrargumentacji podnosił, że postępowanie dowodowe wykazało, że tych następców, którym wnioskodawczyni mogłaby przekazać gospodarstwo rolne, rzeczywiście nie było. Z zeznań świadka M. P. oraz powoda K. O. miało bowiem wynikać, że ani M. P., ani K. O. nie mieli w tamtym czasie możliwości, żeby przejąć gospodarstwo rolne po matce. Jak wynika zaś z art. 45 ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin (Dz. U. Nr 32, poz. 140), który stanowił podstawę do wydania przez Naczelnika Gminy (...) decyzji z 1980 r., w razie braku następców lub gdy następca nie spełnia warunków do przejęcia gospodarstwa rolnego albo odmówił jego przejęcia, gospodarstwo rolne na wniosek rolnika przejmuje Państwo. Pozwany podnosił, opierając się na uchwale SN z dnia 30 czerwca 2020 r. w sprawie III CZP 71/19 (OSNC 2021, nr 3, poz. 15), że sąd, badając przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej, może ustalać, czy prawidłowe rozpoznanie wniosku również doprowadziłoby do wydania decyzji tej samej treści, a w tym wypadku – w ocenie pozwanego – nie było przesłanek do przejęcia gospodarstwa rolnego przez następców prawnych H. O..

W aktualnej ocenie Sądu Najwyższego (odmiennej od stanowiska wyrażanego do niedawna), wyrażonej w wielu orzeczeniach, sąd rzeczywiście może badać czy prawidłowe rozpoznanie danego wniosku również doprowadziłoby do wydania decyzji odmownej. Wg SN, związanie sądu decyzją administracyjną nie dotyczy ustaleń faktycznych i stanowisk dotyczących kwestii prawnych zawartych w uzasadnieniu decyzji administracyjnej. Przekazanie sprawy do kompetencji organu administracji nie uniemożliwia sądowi czynienia własnych ustaleń i dokonywania ocen prawnych w kwestiach stanowiących przesłankę wydania rozstrzygnięcia w sprawie administracyjnej (uchwała SN z 30.06.2020 r., III CZP 71/19, OSNC 2021, nr 3, poz. 15; postanowienie SN z 9.03.2023 r., II CSKP 434/22, OSNC-ZD 2024, nr 1, poz. 8). Także przykładowo Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 23 maja 2022 r., I ACa 873/21, LEX nr 3433735), rozpoznając sprawę o naprawienie szkody spowodowanej wydaniem decyzji administracyjnej o odmowie ustanowienia użytkownika wieczystego na podstawie art. 7 ust. 1 dekretu z dnia 26 października 1945 r. o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze (...) W. (Dz. U. Nr 50, poz. 279 z późn. zm.), stwierdził, że Sąd rzeczywiście może ustalać, czy prawidłowe rozpoznanie wniosku o ustanowienie użytkownika wieczystego również doprowadziłoby do odmowy ustanowienia tego prawa.

Nie należy jednak zapominać – jak już zostało wspomniane wyżej – że określona decyzja administracyjna jest dla Sądu wiążąca i w tym wypadku jest to decyzja Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 30 sierpnia 2012 roku. W ramach tej decyzji Minister ustalił, że K. O., jako zstępny byłej właścicielki gospodarstwa rolnego, spełniał wszystkie warunki ustawowe, by jako następca przejąć gospodarstwo rolne po H. O., a Naczelnik Gminy w C. wadliwie przeprowadził postępowanie wyjaśniające, pomijając fakt istnienia następcy, który był uprawniony do przejęcia gospodarstwa rolnego. Istotnie bowiem powód – zgodnie z ustaleniem Ministra, jak również z przedłożonym do akt sprawy świadectwem ukończenia przysposobienia rolniczego (k. 383) – posiadał kwalifikacje do prowadzenia gospodarstwa rolnego (Minister w treści decyzji również pochylił się nad kwestią tego, co oznaczały, w świetle ustawy z dnia 27 października 1977 roku, „kwalifikacje do prowadzenia gospodarstwa rolnego”, zatem Sąd nie widział podstaw by czynić rozważania w tym przedmiocie i kwestionować owe ustalenia). Decyzja ta, jak i ustalenia poczynione w kontekście jej wydania, wywiera określone skutki prawne, są dla nas wiążące. Nie można zatem zgodzić się z argumentacją strony pozwanej, bowiem następca prawny, spełniający warunki, o których mowa w art. 45 oraz 75 ustawy z dnia 27 października 1977 roku, rzeczywiście był i był to powód K. O. – był to zstępny H. O., który na dzień wydania zaskarżonej decyzji nie przekroczył 55 roku życia, nie był inwalidą I lub II grupy, posiadał kwalifikacje do prowadzenia

gospodarstwa rolnego, nie odmówił przejęcia gospodarstwa. Te kwestie rozstrzygnął już sam Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi w ramach wiążącej Sąd decyzji z dnia 30 sierpnia 2012 roku i brak było jakichkolwiek podstaw – a wręcz możliwości – do ustalenia tej kwestii odmiennie.

Jak zostało już wskazane wyżej, pozwany nie udowodnił istnienia jakiegokolwiek zadłużenia na przedmiotowej nieruchomości w dacie jej przejęcia przez Skarb Państwa. Jedynym dokumentem, który świadczy o tym, że pewne zadłużenie istniało, jest postanowienie Naczelnika Gminy w C. o sprostowaniu decyzji nr (...) z dnia 12 września 1980 roku, w którym mowa jest o zadłużeniu wobec Banku(...) w C.. Tymczasem jak wynika z pisma Dyrektora ww. Banku z dnia 10 września 1980 roku skierowanego do Urzędu Gminy w C., H. O. nie posiadała w ww. Banku żadnych zadłużeń kredytowych (pismo – k. 359). Z kolei zgodnie z pismem Starostwa Powiatowego w C. z dnia 14 stycznia 2021 roku, Starosta (...) uważa, że zadłużenie, o którym mowa w postanowieniu Naczelnika Gminy w C. z dnia 12 września 1980 roku o sprostowaniu, dotyczy niespłaconej należności wobec Banku (...) w C. z tytułu nabycia od Skarbu Państwa przedmiotowej nieruchomości (pismo – k. 431). Brak jest jednak żadnych innych konkretnych informacji w tym przedmiocie – choćby odnośnie tego, w jakiej kwocie było to zadłużenie, jaka kwota pozostała do spłaty na dzień dzisiejszy, czy „Bank (...) w C.” to ta sama instytucja co „Bank (...) w C.”, bo nazwa banku uległa zmianie itd. Z uwagi na powyższe wątpliwości i nieudowodnienie tej okoliczności, zarzut ten nie mógł podlegać uwzględnieniu przy analizie żądania powoda w przedmiocie odszkodowania.

W zakresie wspomnianego żądania nie podlegała uwzględnieniu także argumentacja dotycząca rzekomej konieczności rozliczenia pobieranej przez H. O. emerytury – pozwany podnosił, że w przypadku uwzględnienia roszczenia powoda do zasady, należałoby uznać, że emerytura przyznana H. O. jest świadczeniem nienależnym. Jednak z prawnego punktu widzenia wchodziłoby tu w rachubę co najwyżej potrącenie wierzytelności. Gdyby bowiem nawet przyjąć, że emerytura jest nienależna, to jest długiem po stronie powoda w 1/2 części, który mógłby podlegać potrąceniu z przysługującej powodowi wierzytelności odszkodowawczej z tytułu świadczenia nienależnego (która by przysługiwała na rzecz KRUS). Jednak po pierwsze – roszczenie z tytułu takiego świadczenia nie może przysługiwać pozwanemu, a KRUS, a po drugie – brak jest żadnego dowodu na to, by została wydana decyzja nakazująca zwrot nienależnie wypłaconej emerytury. Zgodnie bowiem z art. 36 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 90 z późn. zm.), to Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego wydaje decyzję w przedmiocie zwrotu nienależnie pobranych świadczeń. Oznacza to, że dopiero wydanie takiej decyzji mogłoby stanowić podstawę żądania i twierdzenia, że takie roszczenie na rzecz Skarbu Państwa przysługuje (natomiast z pewnością nie na rzecz Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi), zaś skoro takiej decyzji nie ma, to brak jest podstaw do twierdzenia, by istniało jakiegokolwiek wymagalne roszczenie opisane przez pozwanego w ten sposób, które mogłoby podlegać hipotetycznemu potrąceniu z zasądanego odszkodowania. Ponadto w ocenie Sądu, nawet gdyby taka decyzja została wydana, to z cywilistycznego punktu widzenia, tj. w świetle regulacji zawartej w art. 410 §2, wątpliwym byłoby stwierdzenie, że było to świadczenie nienależne – Skarb Państwa był bowiem obowiązany do wypłacania emerytury, cel świadczenia został osiągnięty (albowiem brak jest podstaw do przyjęcia, by H. O. nie zużyła otrzymywanych środków na swoje potrzeby życiowe, a zatem zgodnie z naturą świadczenia emerytalnego) – co więcej, w świetle art. 411 pkt 2 k.c. należy zauważyć, że H. O. nie miała i nie mogła mieć świadomości, że decyzja Naczelnika Gminy w C. z dnia 12 września 1980 roku została wydana niezgodnie z prawem i nie mogła liczyć się z tym, że świadczenie emerytalne, które otrzymywała w związku z wydaniem ww. decyzji, będzie musiała następnie zwracać. Choćby z punktu widzenia zasad współzycia społecznego nie sposób zatem uznać stanowiska pozwanego za słuszne.

Mając na uwadze powyższe okoliczności, roszczenie powoda oparte o art. 160§1 i 2 k.p.a. w zw. z art. 361 k.c. należało uznać za udowodnione co do zasady, zaś przyjmując ustaloną przez biegłego w ramach dopuszczonej opinii wartość nieruchomości za prawidłową oraz mając na uwadze regulację z art. 379§1 k.c., roszczenie należało uznać za zasadne również co do wysokości w zakresie kwoty roszczenia głównego. Częściowo niezasadne Sąd uznał jedynie roszczenie odsetkowe, albowiem powód nie przedłożył do akt sprawy żadnego wezwania do zapłaty, na podstawie którego można by było ustalić jakąś wcześniejszą datę wymagalności roszczenia. Za wezwania do zapłaty należy potraktować dopiero pozew, a następnie pisma stanowiące modyfikacje powództwa. Sąd zatem uznał, że datą wymagalności roszczenia w zakresie kwoty 162 942,50 zł jest dzień sporządzenia odpowiedzi na pozew (k. 96), a zatem odsetki należne są od dnia

następnego, tj. od 3 września 2016 roku, zaś w zakresie pozostałej kwoty 32 140 zł, analogicznie odsetki należne są od dnia następnego po dniu sporządzenia odpowiedzi na pismo stanowiące modyfikację powództwa, tj. od dnia 21 grudnia 2023 roku i stosownie do powyższych ustaleń Sąd orzekł zgodnie z art. 455 k.c. w zw. z art. 481§1 i 2 k.c.

Tym samym, z uwagi na powyższe, Sąd orzekł jak w punktach I-II sentencji wyroku.

W przedmiocie umorzenia postępowania Sąd orzekł na podstawie art. 355 k.p.c. w zw. z art. 203§1 k.p.c. Strona powodowa pierwotnie dochodziła zapłaty kwoty 325 885 zł, a następnie modyfikowała powództwo. Na rozprawie w dniu 13 listopada 2019 roku została zobowiązana do złożenia pisma procesowego, w którym poda, czy w związku z ograniczeniem powództwa do kwoty 162 942,50 zł cofa powództwo w pozostałym zakresie, a jeżeli tak, to czy wraz ze zrzeczeniem się roszczenia czy bez takiego zrzeczenia (protokół – k. 380). W piśmie z dnia 28 listopada 2019 roku, wniesionym w dniu 2 grudnia 2019 roku (data stempla pocztowego – k. 384) powód wskazał, że w pozostałym zakresie (tj. co do 1/2 części odszkodowania żądanego pierwotnie w wysokości odpowiadającej całej wartości utraconej nieruchomości rolnej) powód zrzeka się roszczenia (pismo – k. 382). Należało zatem uznać, że w tym pozostałym zakresie stanowiącym różnicę między kwotą pierwotnie dochodzoną w pozwie, a kwotą dochodzoną ostatecznie, tj. kwotą 195 082,50 zł, powód cofnął pozew wraz ze zrzeczeniem się roszczenia. W konsekwencji postępowanie w tym zakresie podlegało umorzeniu, o czym Sąd orzekł jak w punkcie III sentencji wyroku.

W przedmiocie zniesienia wzajemnie kosztów procesu Sąd orzekł na podstawie art. 100 k.p.c., z uwagi na fakt, że pierwotnie dochodzone pozwem roszczenie zostało uwzględnione w części, zaś w pozostałej części roszczenia postępowanie zostało umorzone z uwagi na cofnięcie pozwu, a jako że w przypadku cofnięcia pozwu to powoda co do zasady należy traktować w tym zakresie jako stronę przegrywającą sprawę (chyba że cofnięcie pozwu nastąpiło na skutek spełnienia świadczenia przez pozwanego w toku procesu; tak Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia z 7 marca 2013r., IV CZ 8/13, LEX nr 1318484), należało orzec jak w punkcie IV sentencji wyroku.